

Vestigii hallstattiene timpurii și mijlocii din nord-estul Transilvaniei

George G. MARINESCU

Cuvinte cheie: repertoriu arheologic, Hallstatt timpuriu, așezări, fortificații, Transilvania de Nord

Mots Clees: repertoire arheologique, première age du fer, établissements, fortifications, NE de la Transylvanie

Arealul geografic în discuție este delimitat la nord și est de masivele muntoase ale Carpaților Orientali, de bazinul mijlociu al Mureșului la sud și de cel al Someșului Mic și Valea Fizeșului spre vest, fiind un teritoriu care din punct de vedere administrativ se suprapune în cea mai mare parte peste actualul județ Bistrița-Năsăud, zonele lui limitrofe aparținând zonei răsăritene a județului Cluj, respectiv nordul județului Mureș.

Relativa izolare a zonei a creat și pentru această perioadă premisele unei evoluții atipice și un conservatorism accentuat, ilustrat prin caracterul descoperirilor. Teritoriul în discuție, deși este bine reprezentat prin vestigii arheologice aparținând primelor etape din prima epocă a fierului (Ha B-C) a beneficiat relativ târziu de cercetări arheologice sistematice, începând doar cu a doua jumătate a secolului al XX-lea. O atenție deosebită a fost acordată doar fortificațiilor de refugiu, Ciceu-Corabia „Măgura” [28a]¹, Sărățel „Dealul Cetății” [72a], Dej „Dealul Florilor” [40] sau Dumitrița „Cetate” [46], în timp ce așezările deschise au rămas doar parțial sau deloc cercetate. De cele mai multe ori săpăturile arheologice care au surprins vestigii din perioada analizată, au fost rezultatul unor cercetări care vizau alte epoci istorice, de aceea ele au fost doar parțial investigate și în majoritatea cazurilor au fost doar semnalate în literatura de specialitate. În această categorie se pot integra așezările deschise cercetate la Stupini „Vătaștina” [81a], „Fânațele Archiudului” [81c], Herina „Dealul Morii” [52a], Ocnița „La Ștefăluca” [64b], Vermeș „Căminul Cultural” [95b], Fântânele „Rât” [48b] etc. În mod similar și în studierea inventarului arheologic, există diferențe generate de anumite tendințe subiective ale cercetării. Cercetarea de specialitate s-a axat mai mult pe semnalarea și prezentarea unor descoperiri de metal (piese izolate și depozite de bronz, obiecte din fier), în timp ce alte aspecte ale culturii materiale (ceramică, obiecte din lut ars, os sau piatră) sunt rar sau deloc amintite. De altfel, pe parcursul mai multor decenii în depozitele MJBN a fost adunat mult material ceramic rămas în cea mai mare parte inedit. În aceste condiții, pentru conturarea unei imagini cât mai veridice a evoluției istorice în primele etape de la începutul primei epoci a fierului, am considerat oportună dar și necesară realizarea unui *Repertoriu arheologic* care să prezinte în mod unitar descoperirile specifice acestei etape și care, prin informațiile noi, să contribuie la mai buna cunoaștere a acestei perioade în spațiul nord transilvănean dar și în Transilvania, în general. Necesitatea unei astfel de contribuții este întărită și de situația actuală, prima epocă a fierului și în special etapa sa timpurie și mijlocie nu au beneficiat de un astfel de *Repertoriu*, în situația în care toate celelalte epoci au un asemenea instrument științific². Totodată prezentul *Repertoriu* privind Hallstatt-ul timpuriu și mijlociu, sperăm că va contribui la realizarea unui *Repertoriu arheologic* general al județului Bistrița-Năsăud, lucrare a cărei realizare a fost amânată din cauze obiective și subiective de mai multe ori pe parcursul timpului.

În elaborarea repertoriului arheologic privind descoperirile din prima epocă a fierului (Ha B-C), s-a optat pentru o prezentare în detaliu (istoricul descoperirii, structura, valoarea documentară, încadrarea cronologică

1 Numărul din cadrul parantezelor pătrate reprezintă poziția pe care o are localitatea, respectiv punctul topografic, în cadrul repertoriului arheologic, aici fiind regăsite și trimiterile bibliografice.

2 Marinescu 1984 a (Hallstatt târziu); 1989 (epoca romană); 1993, 1995 (sfârșitul epocii bronzului); 1994 (cultura Coțofeni); Gaiu 2000a (sec. VII-X e.n.); Gaiu 2003 (sec. V-VI e.n.); Vaida 2006 (descoperiri celtice sec. IV-II î.e.n.).

George G. Marinescu

Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud
e-mail: georgemarinescu_bn@yahoo.com

etc.), prin oferirea a cât mai multor informații legate de topografie și de descoperirea în sine. Pe parcursul prezentării descoperirilor s-a acordat o atenție sporită punctelor topografice unde au avut loc cercetări arheologice sistematice (șantiere, sondaje, observații de teren amănunțite) sau unor descoperiri izolate care au o mare însemnătate arheologică (cronologică sau documentar-științifică). În cadrul repertoriului au fost cuprinse și descoperiri mai puțin cunoscute sau inedite, care cu această ocazie sunt analizate unitar și introduse pentru prima dată în circuitul științific. Unele descoperiri au fost verificate prin cercetări de teren, multe din cele semnalate în trecut fiind reconfirmate, existând însă și cazuri când vechile puncte topografice nu au mai putut fi identificate pe teren datorită informațiilor lacunare sau uneori contradictorii. Din punct de vedere metodologic s-a optat pentru o prezentare alfabetică a localităților de unde provin materiale arheologice din prima epocă a fierului, fiecareia corespunzându-i un număr de ordine care coincide cu cel din harta descoperirilor (Fig. 1). După numele actual al fiecărei localități, urmează în cadrul parantezelor pătrate, denumirile în limba română, maghiară sau germană³, după care este precizată forma administrativă actuală (sat, comună, oraș) și apartenența administrativă (comună, județ). Precizarea denumirilor localităților în maghiară, germană sau vechile nume românești, este utilă, mai ales pentru identificarea unor descoperiri vechi care au intrat în literatura de specialitate sub altă denumire sau pentru corectarea unor greșeli care au apărut pe parcursul timpului în cercetarea științifică. Fiecărui punct topografic îi corespunde o literă mică, în cadrul său fiind prezentate descoperirile efectuate în punctul precizat de pe raza localității. Repertoriul încercă oferirea a cât mai multor informații legate de: punctul topografic, atunci când există și alte denumiri pentru același toponimic au fost și ele amintite, precizarea exactă a acestuia față de repere fixe (vatra satului, drumuri, râuri, numere de case) prin distanțe și puncte cardinale; informații legate de condițiile descoperirii (anul, numele descoperitorului, sol etc.), descriere succintă a descoperirii și date despre cercetări ulterioare. Fiecare descoperire a fost încadrată cronologic în condițiile cercetării actuale, unele descoperiri vechi fiind reevaluate și reconsiderate cronologic. De asemenea, fiecare punct topografic este însoțit de o bibliografie selectivă, citându-se literatura de bază care cuprinde prima publicare a piesei, ori cea care aduce contribuții importante în ceea ce privește piesa sau descoperirea, încadrarea cronologică, culturală etc. În condițiile în care multe dintre descoperiri provin din cercetări de suprafață s-a considerat utilă și amintirea bibliografiei care menționează situl arheologic pentru materiale arheologice încadrate în alte epoci istorice, în felul acesta putând fi observată diversitatea locuirii pe parcursul timpului. De asemenea, am considerat utilă introducerea codului de sit și a codului LMI prin care se pot afla mai multe date referitoare la descoperirile arheologice din diverse epoci și a coordonatelor geografice exacte. Repertoriul este susținut de 42 de planșe în cadrul cărora o prioritate a avut-o ilustrarea materialului ceramic în cea mai mare parte inedit. În cadrul ilustrației au fost incluse și o serie de descoperiri anterior publicate, care acum au beneficiat de noi desene, unele dintre ele fiind refăcute, cum sunt cele de la Sărățel „Dealul Cetății” sau Herina „Dealul Morii”. În condițiile în care materialul metalic descoperit în nord-estul Transilvaniei, aparținând acestei perioade, este bine cunoscut în literatura de specialitate, s-a considerat inoportună redarea exhaustivă a acestuia, rezumându-ne să ilustrăm doar unele piese inedite sau care au beneficiat de noi desene. Sperăm că *Repertoriul* de față, care se dorește un instrument de lucru, supus în permanență modificărilor datorate noilor cercetări cât și viitoarelor descoperiri arheologice, să ofere specialiștilor dar și celor interesați de arheologie noi date care să contribuie la o mai bună cunoaștere a acestei perioade în spațiul intracarpatic.

1. Agrișu de Jos, [Alsóegres –u], sat, com. Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud.

În vatra satului, în jurul casei lui Pop Pompei (nr. 58), în 1963, Șt. Dănilă a identificat în urma unei periegeze o așezare antică de pe suprafața căreia a fost adunat material ceramic. O nouă cercetare efectuată în septembrie 1977, de G. Marinescu, a dus la adunarea unui nou lot de material ceramic, care a permis încadrarea așezării în Bronzul târziu (cultura Wietenberg și Noua), fiind descoperite și câteva fragmente ceramice mărunte datate în Hallstatt-ul timpuriu.

Bibliografie: Marinescu 1986, p. 55, nr. 1; Dănilă 1989, p. 5; Andrițoiu, Vasiliev 1990-1993, p. 135, nr. 3; Marinescu 1995, p. 49, pl. I/1-8; Marinescu 2003b, p. 58/1, 323/a; Boroffka 1994, p. 13, nr. 3 (pentru Bronz târziu).

Cod RAN 34798.01
cod LMI 2004 BN-I-s-B-01274

3 Suciuc 1967; Boca 1971.